

# فهرست

## سر سخن

آسیب‌شناسی مقاله‌نویسی، چاپ، تجدید چاپ، نشر و توزیع کتاب (۲۵)..... ۳-۴

## جستار

حکم آستانه شیخ ابواسحاق کازرونی (۸۲۶ق) / عمادالدین شیخ‌الحکامی ..... ۵-۹

کریم خراسان کیست؟ / سید علی میرافضلی ..... ۱۰-۱۱

زندگی‌نامه منظوم عبدالقادر مراغی به قلم خودش؛ معرفی یک سند، همراه با یادداشتی مقدماتی /

علی فردوسی ..... ۱۲-۱۷

گزارش برگدال از کشف و استرداد نسخه‌های خطی مسروقه کتابخانه سلطنتی / محمدصادق

میرزا ابوالقاسمی ..... ۱۸-۲۲

کهن‌ترین نمونه‌های شناخته‌شده کاغذ ابری / علی صفری آق‌قلعه ..... ۲۳-۳۶

حذف حرف عطف و یکی از ساخت‌های نامأنوس دستوری در شعر کهن / مسعود راستی‌پور ..... ۳۷-۴۱

شاهنامه فردوسی در بافت عصر غزنوی / آ.سی. اس. بیگاک؛ ترجمه: حمیدرضا حکیمی ..... ۴۲-۵۶

فارسی یهودی کهن در میانه فارسی میانه و فارسی دری کهن؛ بازآزمایی یک فرضیه مشهور / لودویگ پاول؛

ترجمه: ستایش دشتی ..... ۵۷-۶۳

کاتب نسبت خرقه شاه‌نعمت‌الله ولی در المشیخه‌خاندان حثوثی یزدی / محمدرضا ابوبی مهریزی ..... ۶۴-۶۸

برگی از تاریخ (۲)؛ معرفی نامه‌ای از حسنعلی خان گروسی (امیرنظام) / محمدجواد جدی ..... ۶۹-۷۱

پرده ماده یا پرده یاده؟ / یاسر دالوند ..... ۷۲-۷۳

ثبت کتیبه‌های حکومتی فرهادمیرزا معتمدالدوله در ولایت کردستان / جواد ددهجانی ..... ۷۴-۷۹

تیتی و میتی / ایمان منسوب بصری، حسن زیاری ..... ۸۰

چهارپاره / علی صفری آق‌قلعه ..... ۸۱-۹۴

طاق گز؛ جای‌نامی در خسرو و شیرین نظامی / علی کریم‌زاده ..... ۹۵-۹۶

## نقد و بررسی

بررسی انتقادی تصحیح کفایة الطّب حبیبش تغلیسی / عرفان‌جوینة بهروز ..... ۹۷-۱۱۷

چند انتقاد واجب از فصل دوم کتاب رده‌شناسی زبان‌های ایرانی / سیداحمدرضا قائم‌مقامی ..... ۱۱۸-۱۲۲

باز چاپ پرتوستان یا مصداقی برای خورشید به گل اندودن / محمدابراهیم ایرج‌پور ..... ۱۲۳-۱۳۳

نگاهی دوباره به تصحیح خلاصه‌الاشعار و زیده‌الافکار (بخش شیراز و نواحی آن) / مرتضی موسوی ..... ۱۳۴-۱۴۱

ملاحظات در فهرس جدید کتابخانه ملی ایران / مصطفی درابنی ..... ۱۴۲-۱۵۳

توضیحاتی درباره دیوان منوچهری به تصحیح سعید شیری و بازنگری در تصحیح برخی ابیات

منوچهری / راهبه آبادیان ..... ۱۵۴-۱۶۶

چاپی نه در خور متن از متنی نه در خور چاپ! / علی شاپوران ..... ۱۶۷-۱۷۴

از کشفیات در اشعار کسایی تا سرقات از یافته‌های ریاحی! / محسن شریفی‌ضحی ..... ۱۷۵-۱۸۰

تکمله‌ای بر مقاله «کهن‌ترین مکتوب تاریخ‌دار فارسی» / سلمان ساکت ..... ۱۸۱-۱۸۲

تصحیح و بازخوانی عباراتی از جواهرنامه نظامی / اکبر حیدریان ..... ۱۸۳-۱۸۶

فهرست نسخ خطی فارسی کتابخانه و مرکز اطلاعات آکادمی علوم مجارستان / مزده محمدی ..... ۱۸۷-۱۹۰

## پژوهش‌هایی در باب تحقیق

ریشه‌شناسی چه می‌کند؟ (۳) / سیداحمدرضا قائم‌مقامی ..... ۱۹۱-۱۹۸

## ایران در متون و منابع عثمانی (۱۷)

زندگی و آثار خورشیدپاشا / نصرالله صالحی ..... ۱۹۹-۲۰۱

## درباره نوشته‌های شمشین

درباره «ولادت خواجه به روایت خواجه» / لیلی وهرام ..... ۲۰۲-۲۰۷



۷۸ - ۷۹

فصلنامه تخصصی اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی دوره سوم، سال دوم، شماره یکم و دوم بهار - تابستان ۱۳۹۶ [انتشار: زمستان ۱۳۹۷]

صاحب امتیاز:

مرکز پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ

نقره‌آبی

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، ساختمان فروردین، شماره ۱۱۸۲، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir  
gozresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۱۵۰،۰۰۰ ریال

روی جلد: انجامه دستنویسی از ترجیع‌بند جامی (نسخه W651 موزه هنری والترز، نستعلیق ممتاز محمدزمان التبریزی، مورخ ۹۹۸ هجری)

تصویر خط بسمله

از نسخه کتابخانه John Rylands

به تصحیح محمد معین: (۵۴۰/۱)

ظاهراً تیتی که صاحب برهان قاطع از آن سخن می‌گوید نام‌آوایی کودکانه است که از طریق تکرار آوای ساده و خوشایند ساخته شده و واژه «تاتی» (به معنی راه رفتن) نیز از همین نمونه تواند بود. بنابراین همسانی این دو واژه تنها نوعی همانمی است و این دو ریشه و معنایی مشترک نتوانند داشت.

چنانکه آشکار است در هر سه متن از نام‌های تیتی و میتی در جایگاه سوگند یاد شده است. بدیهی است که دست‌آویزی کودکانه نمی‌تواند محل سوگند باشد و در کنار نام بتان پُرآوازه عرب، یعنی لات و منات و هبل و عزی، بنشیند و این امر می‌تواند گواهی بر مقدس و اسطوره‌ای یا افسانه‌ای بودن این دو واژه باشد.

پیشنهادی که برای رمزگشایی از این دو واژه می‌توان به میان آورد این است که «تیتی» برگرفته از نام یونانی تتوس Τηθύς نام خدای دریا و همسر اقیانوس (اکتانوس) باشد، که خود دختر اورانوس و ژئا است. «میتی» نیز به گمان بسیار برگرفته از متیس Μῆτις است که یکی از تیتان‌ها است و همسر ژئوس. او که دختر تیتی است و یکی از اکثانیدها (نوادگان اقیانوس)، بیشتر به سبب نقش بی‌همال فرزندش آتنا در دین چندخدایی و اساطیر یونانی آوازه برآورده است. بنا بر روایت‌های کهن، ژئوس از میتی، که می‌توانسته است خود را به هر پیکری درآورد، خواسته است که خود را به شکل قطره‌ای آب درآورد، سپس او را نوشیده است.<sup>۱</sup>

تتوس (تیتی) اگرچه از خدایان اصلی اسطوره‌شناسی یونان است، اما در متون ادبی آن سامان نقش چندانی نیافته است. بنا بر نظر بورکرت (BÜRKERT) این نام از زبان اکدی و صورت تیامتو گرفته شده است که در اصل به معنی دریا است، اما روبرت گراو (Robert Graves) بر این باور است که این نام از زبان یونانی ریشه می‌گیرد و از صورت ἡ τίτθη به معنی «خود را پاییدن» به دست آمده است.<sup>۲</sup> ریشه‌شناسان میتی را به معنی «فرزانی» و «دوران‌دیشی» دانسته‌اند.<sup>۳</sup>

1. AA. VV., *Antichità classica*, Le Garzantine, Garzanti, Milano, 2000, Sub voce Teti, pp. 1419-1420.
2. Pierre Grimal, *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*, Paris, Presses universitaires de France, coll. «Grands dictionnaires», 1999, p. 295.
3. The Dumbarton Oaks Byzantine Collection

## تیتی و میتی

### ایمان منسوب بصیری

استادیار زبان و ادبیات ایتالیایی دانشگاه تهران  
Imb103@yahoo.com

### حسن زیاری

پژوهشگر  
hasan.ziari@gmail.com

در سروده‌ای از عضد، از سرایندگان گمنام سده هشتم هجری، دو واژه ناآشنا اینگونه به کار رفته است:

چنان مکن که به کفران رسد حکایت من  
به جان تیتی و میتی، به روح لات و عزی

(دیوان عضد، به تصحیح علیرضا قوجه‌زاده: ۱۸۹)

این واژگان را در دیوان کمال غیاث شیرازی، که از شاعران هم‌روزگار عضد است و اشعارش آکنده از نام انبیا و اولیا و اساطیر، بار دیگر می‌توان دید:

در هم شکست دست شریعت پناه او  
منی و میت [= میتی و تیت]، لات و منات و هبل عزا

(دیوان کمال غیاث شیرازی، به تصحیح محسن کیانی و

احمد بهشتی شیرازی: ۴۸۱)

اندکی بعدتر، تا جایی که ما یافته‌ایم، یک بار دیگر این دو واژه در روایتی از اسکندرنامه از زبان نسیم عیار به کار رفته است:

پسر! به بت و گوساله قسم که من نسیم نیستم. گفت: دروغ می‌گویی. بابا گفت: پسر! به وزغ نر و ماده قسم، به تیتی و میتی و کره‌خر و سُم‌خر عیسی قسم که من نسیم نیستم مرا سر برده. (منوچهرخان حکیم، به کوشش علیرضا ذکاوتی قراگوزلو، ۱۳۸۸: ۹۶)

هیچ یک از مصححان این سه متن متذکر معنای این دو واژه نشده‌اند و در فرهنگ‌های فارسی نیز نشانی از آنها نمی‌توان یافت، جز آنکه در برهان قاطع «تیتی» چنین معنا شده است:

آنچه از خمیر نان به صورت مرغان و جانوران دیگر جهت تسلی طفلان سازند و پزند و بدیشان دهند. (برهان قاطع،